

Kukama kukamiria

Ositrán, Contigo por las rutas del Perú

Tsawa umipuramira kurikikanaka ukapurakuaraka rakata awakanatsën
Calle Los Negocios 182, piso 2. Surquillo

Pichkan mëmuta imintsarakana
“Ositrán, ënëmuki pëkakuarakana Përutsui”
Imintsarakana iatiran yatirika

Verónica Zambrano Copello
Tuitsawaina yatirika yumatiwara

María del Rosario Bazalar Huamán
Yakuararawawaina kamatatupaka kumitsaka upipëtsëkana

Awakana umitsanawara
Ricardo González Vigil
Anahí Barrionuevo
Leonardo Dolores

Latirakana:

Ikuarinkana tsana
1.n tupa
wapuru tu'yukaka amatsuniatipatsui
Gustavo Alejandro Palomino Huapaya
Ikuatupaka yumitawara Fractal (Cañete)

2.n tupa
wapurutu'yukaka kakirikana uwakawarin
Angela Ximena Dávila Larios
Ikuatupaka uwatawarakana (Lima)

3.n tupa
tsakamitaka nuan
Akyles Miguel Gonzáles Márquez
ikuatupaka yumitawara pëpukana Përutsui (Arequipa)

Tsana yumitawarakana
1.n puesto
iwatakana raëpëapitsë
Mariela Magali Chambi Mamani
Ikuatupaka yumitawara pëpukana Përutsui(Arequipa)

Wëpë ikuata kamatatupaka kumitsaka Upipëtsëkana
Noviembre'yatsi, 2022

Yaukin uwari yumatimira librotupakuaraka Përutsui N° 2022-12788

Pachatan: Inversiones IAKOB S.A.C
Jr. Gonzáles Prada 615 - Surquillo

Yumatikana ërataka

AKITATSËN

Ikua amua u'yari ra ëra pënu amutsëwëari inu awanu maniamaniakan tupakana, wata 2021 pënu yupuniai, “Mëmutaka imintsaranu Ositrán ënëmuki pëkakuaranu” Përutsui”ura yuti yumati yëkakuararaka; yëai ikian u'yari, ra pichkan u'yari, iriwari pachata ikian kanatamira chikuaratautsu pëkuara yumu'yari ikuakana yupuni riai wika kuatiararitsën awanukuara ikuatupanu Përutsui.

Umipurari imintsaranu kuatiaratariai inu ikuariminu iatiratsui riai mukuikatsui tsana ikuatupa mitirupë, yauki kuatiara, apukanu, akichaëra yëai tsariwa ikuapuka, yukun wata, ai inu ikua ëratsimin ëmëtëtaru ukanuaminumuki rakatatapu awakanatsën upinankuara tupakiranu tana tu'yuka yëai mari ura, yauki yatirinuan uyarirapa awapëru apitsë.

Ikian pichkan u'yari pënu kumitsari ëpë tsariwautsu inu ikuakanu inu iruaka iatira tupa yawachimai mëmutaka, imintsaranumuki riawa wapurutu'yukaka amatsuniatipatsui, wapurutu'yukaka kakirikana uwakawarin, tsakamitakanuan yëai iwatakana raëpëapitsë, kuatiaraminunu paritsara ëpë wëpë umipura ëra.

Pënu utsurupaki tsawa tsanawara yaukitsën ajan kamatamira tapiarapan imakitara inu kamatanu ëratsimin chitakuara kamatanu chitamuki wika: kuatirariwara tuan Ricardo Gonzáles Vigil, yëai ikuapan pachatawara, Anahi Barrionuevo yëai yumatiwara kuatiarantsui yëai umipura Ministerio kulturaka, Leonardo Dolores.

Pënu utsurupaki yëai Ministerio Kulturaka ra yumu'yari ya chiramuki yëai iara yumitsën inu ritama tapiyanu, imintsaranu yatiriai sukta kumiranu tapiya Mëmuta imintsaranu “Ositrán, ënëmuki pëkuaranu Përutsui”.

Verónica Zambrano
Tuitsawaina yatirika yumatitsui Ositrántsui.

1.a tupa
Tsana ikuarinkana

¿EL tren amazónico?

Gustavo Alejandro Palomino Huapaya
Ikuatupaka yumitawara Fractal (Cañete)

Wapurutuŷukaka amatsuniatipatsui. ¡Umju! ikian ëmëra kuashirapa
 ŷakikuaraka Tanya. Ura ikuakari wapurutuŷukakuaraka ukuatari
 iwirati tipinkuara përuitsui, ikiant sui iwati Lorëtukuara wiri katika,
 iniŷara mama. Ura ikuakakai chita chunaninkana kakura rana
 mutsaprika pëtsëkana, rana aririkatamiri umipukai animarukan riai
 ŷanamankuara kuarachitupaka nuan amatsuniatsui.

Ipitsarapa tsëtsukanamuki, raëpë ritamakira tsëdëpë(wëpë parana
 nuan ra tsimara), Lupia Fasapi aipatari ra chunanin ra ikuaka, tanya,
 rana imintsarakana ukiritsën tsëtariai, marira upinan kumitsari
 ikian ipurapanin riai nuan rakatatarowa. Tanya ukiriaitsëai kuarachi
 makatinmuki ŷaukiarimia aitsëmëkan ra ŷawachima iwiratikuara,
 ŷawachima ëntëra rana pëminu tsunin ra ritama aitsëwanan, maka
 uwatari karu ŷätukupëwara ipuchi riai karupinakana.

Wëpë kuashi, raëpëtsui ra mama ra tsëtuni ukiritara utsu, chunaninkira ikuakari ÿuritui ikia imintsara nuan uri tsënuui ikia uÿari. Ikuakai riai ikuakai, chitsatsëkana ÿatsë riai akitai wëpë ukiriaitsëkuara ërapaka riai tipin.

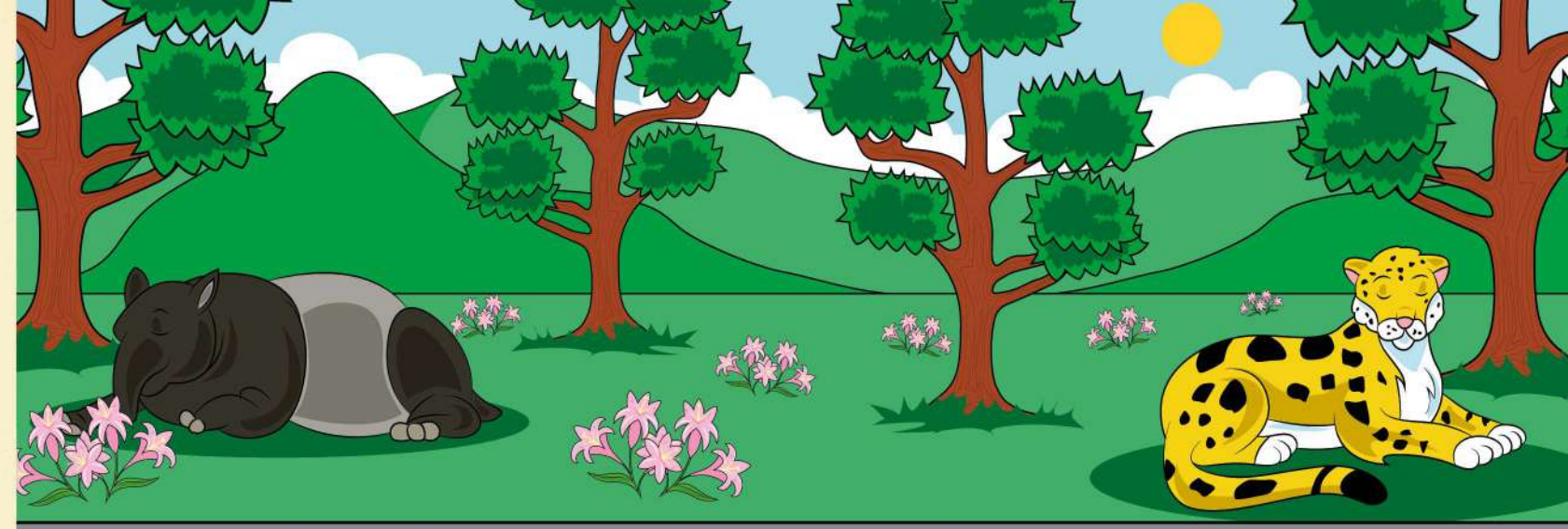
Raëpëtsui, tanya upakai, urianka... maritipa ukuatai, ai tima ra ukaka ÿuti, rashi iwiratikuara mitirupë. Kakurupë umiai riai chikuarataka ura tsatsatsimai tsariwapa umipukai wëpë rana wapurutuÿukatsui nuankana. Tanya tima tsënuai, ura ÿutiai wëpë ÿurititupaka. Umiui akichawa ikian rakatatata chitamuki pëtsëkana riai ra tawa tsënëpukan ëntëra paranawatsuka. Tima ikuaka mukuika uÿarikana, ura warikau riai utsui maka ërukuawara ÿuti. Ikian aipukatun, ikian animaru ÿuëmatsui rakatari ÿupuniai riai tana awa chita tsariwari apitsë, urian uwataka ÿupunimia.

Ikian ýutiai wëpë tsakamika ýupunitsui uchima kati, urian
wapurutuýukatsui uwatamia upi amatsunia përuitsui. Rana ýakina
pëtsëpu, tanya umiari ra timi riai tawapan iwirakana. Ikua
amatskaui tima tapiaramuki aitsëwanan iwiramakana, mania
tsëtsukana, lirios, panara iwakana, muniwatsu, rana mutsanakana...
Riai, tsariwai ura ramuki maniamaniakan animarukana ýutiari
pëariwa, mani kaikana, piýakuikana, ýuwékana, atawarikirakana
itakitsui, ýakarikana, aikana riai apitsë. Ra tsati ýumati, riai umi
amatska wëpë parana nuan iminuatsui. Raëpëtsui ukuatai wëpë wata
wapurutuýukatsui ýuritiai ra iatira ýurititupa, parana chirata kakura

Tanya piatai ura kikin awatipa tawarimia, riai ipurapani umiui wēpēkana niapitsarakira ra chirumuki tapiyatsui, matsiguengas chiratari. Riai, amua uyarī yūpuniai ukuatara. amutsēwē, wēpē nuriwa iwiranuan uputunikuara, wēpē aimanta riai wēpē mainuma tsui pēwata (riai chita amutsēwanan ranatsui wēpē tapira) yapikari yūti. Tanya akicharawa ikan tupaka kati, urian umiari rana animarukana kakiriari yatirikapa.

Wapurutuŷukaka amatsuniatsui ukuatari maniamaniakan tupakana
tuŷukaka: ŷanamankuarakana ipukun, parana ukukuitupa,
kakuarankana, etc. Wëpë ikurukamakuara, chunanin tsapiriai
ŷutitara wëpë mari iminuatupaka tawakana. Rana wapurutuŷukaka
ra ŷakina pëtsëkana katupë tsanakana tawatsui. Wëpë tupaka
uwataka, ŷawachimai kakuara tuŷukaka kakura, maka ipamarana
ŷaukiai. Rana piru riai rana chiru tinin ŷapëchikai uriakati
ëra Tanyatsui. ŷëai ria, wëpë uŷari apitsë, rana utsui. Ikian
rakatatata uwatakatarai tsatikana, iwatakana, uŷupëkana,
tawampas, ipatsukana riai paranakana riai tupakana ŷatamanita
aitsën mukikana. Riai ŷuritikana apitsë ëmëtëai riai iruakana tapiŷa
ikuatatsën. ¡Chita maniamaniakan! Chunaninkira kumitsai nimari pë
upimuntu ŷuti ëratsimin ratsui.

Ukuatapuka parana amatsuna ra pëtsëka, umiui wëpë ipirawira
tëweyün. Ikia ichariai akichaëran. Yämimapa ra kakiri, piatai
maritsën ikian animaru tima ukaimautsu iwiratikuaraka. Kuëmatakai
riai kumitsapurai timapurai tsitsaritara.

Wapurutuÿukaka ai yutiui timitsamapa, riai chun yawachima tupaka
uchima. Ra pë ëmëtëai chita orakana ria Tanya tima ukaimai ni
wëpë watakira umiari upinan riai inatsapiari yanamankuara ra
kakurupë. Ikuai ikian uwata tima yutiai mania makatin amua, rashi
wëpë kuarachi ikuaritsënkana. Marira, aitsëmëkan, uwatari ra Përu
pëtsë na yumita ikuatara riai ikuakatara marikua tana tuÿuka
maniamaniakan ria kurikiÿara yuti. Tanya uchimai tsariwatsimin. Tima
umiai hora yawachimautsu ra ukaka riai kuatiarata upinan ura umiai.

Riakuara, ikian imintsarakuara tima upinan tsariwa ýutitara. Wapurutuýukaka ýuritiai tsamurumuki tima ikuata. Upi ra kakura aitsëari, ra uwakai ra ukiritupa churan. ¡Umju! Upinan wëpë ukiriaitsë ýutiui, titinan wëpë ukiriaitsë. ura Yächuai, riakuara upakari. Wëpëkana tupitakana uchimari rana tsëtsatsikanatsui ýumipuka ikuaka ura nimari aitsëmëkan ëmëtëai.

Upinan riawiri tima aitsëmëkan ýutiai, ura tima icharimia ikian imintsara ukaimamia ra ýakikuara. Wëpë kuatiaratata ýapëchikai ria kuatiaratri ýupuniai upi ura kakiriai. Kuatiaratariai riai kuataiaratariai. Ýuka mari ëmëtëai tsariwa. Wëpë imintsara kuatiaratari ura aitsëmëkan tsimin.

Tanya upakai anankanatari. Ra mama tsapukai ëyutsën. Ra yakina pëtsëkira ra ukiritupaka ura ëpëkai umitsën ukaraka ri ai tsikitara i witu kikin ra tu'yukaka. Amutsëtsui, wëpë iputaka uri ikua yawachimai. Ura tsënuai ipumuki wëpë wapurutu'yukaka; riakuara, yutiai wëpë iputaka ra wapuru ikia ërutsu marikana.

Mëtsakirariwa maka uri ëyü ra ukakirachatsu wëpë ikuatata ëmëtëai, ikian uri tima umiai nimari yüpuni kati, urian uri ikuakari chikuarata ra ukiriaitsë ërapaka. Urianka wëpë apukanuan ra chitsakuara katupëai. Pitsamai ura yutitsën ërata. Maritsën tima yuti amua ukiriaitsë, ura kumitsai ura, karitakai tsariwapa, ra mamaka yûkukatara ura utsui.

Ikuatatatakuara kumitsai tuitsatua ëmëtë ranakuara ikuarikana yawachima wapurutu'yukatsui, ikian uwatara upi amatsunia përutsui amatskautsu. Yaukitara rana pëkana wëpë kamata yutiutsu chita watakana. Tanya kaukimia ikian kuarachi. Riakuara, ikuakamia ikian kuarachi tima amutsë kuatiarankana ariwa.

2.n tupa
Tsana ikuarinkana

EL tren que CAMBIA VIDAS

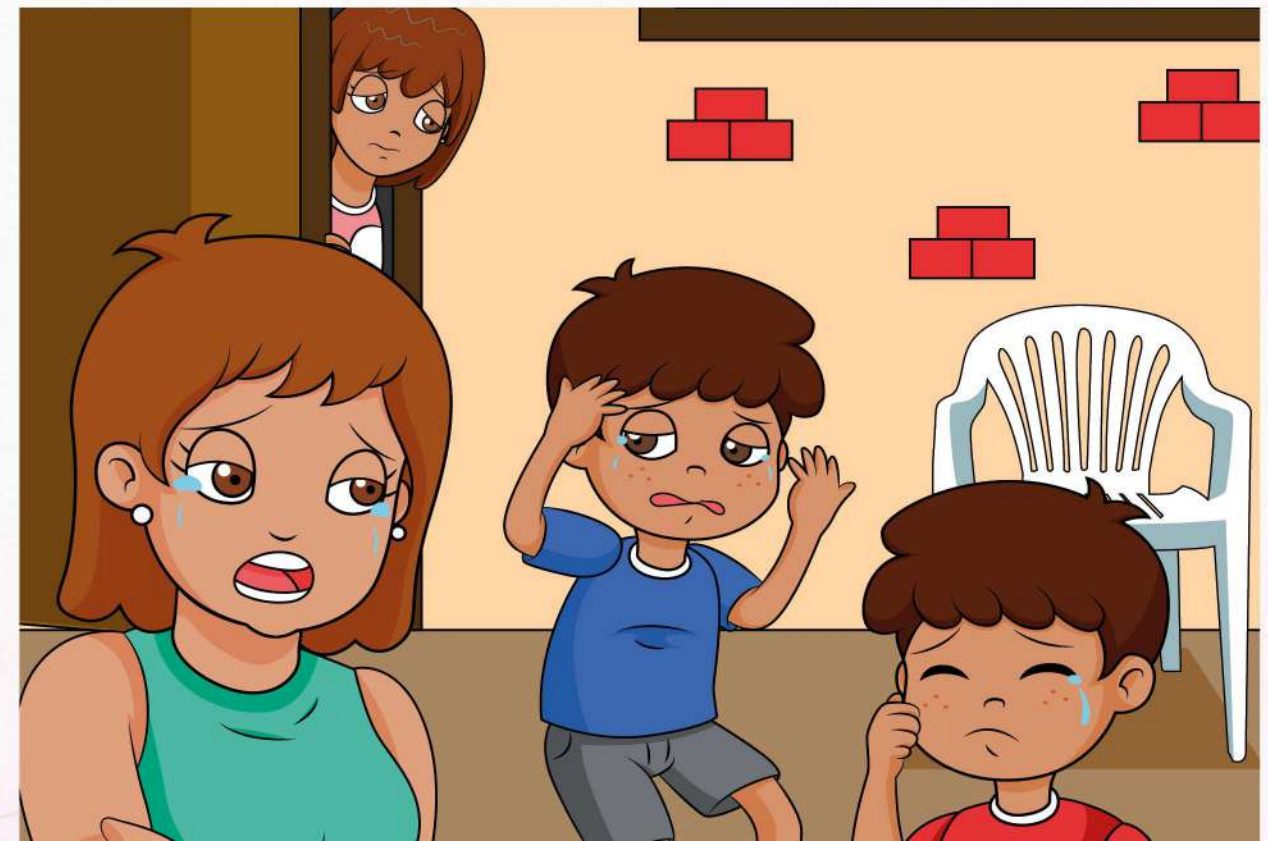
Angela Ximena Dávila Larios
Ikuatupaka uwatawarakana (Lima)

Wëpë kuashi amanarin yëai yamimata. Tsa uwatari mania wata ukua, ikua tima yaukitara.

Wëpë wata ukuatai tsa ikuakatsën upinan, yaëpëtsui ikuataka mania chiru uni tsirinmuki ukukui tsa ariwa. Yanpuratsui ikuakai oranu ipukun, uninua tsirinkuara ta ukaka tsa utsui tima ikuatara mania ëratara ikian tapiara tsa tima kauki ikian akitamia, tima tsëta, upinan iruanu.

Ëpëkapa yanukimuki akitai yatsëtatakuaraka, yëai tsa akicha ëmëtai umitara rana chitsanu tsa mama, Justin yëai kustë, tsa kiwinu; riakuara, riawiri tsa tima tsëtamia yuka ukuatamira. Yakina ëpëkai, tsa mama tsachita yachuapurari yutiai yëai tsa kiwinu... wëpë inu puakiranu ya yaki ariwa yëai amua inu tupitanu kipatsari. Inu mukuikan umiui tsa yëai inu tsëtsatsinu tima aitsën tsa umiui wëpë piata ikian tsa tima ikua mania kumitsatara utsu.

—Ma... —tsa tima uchimai chiratara ura...

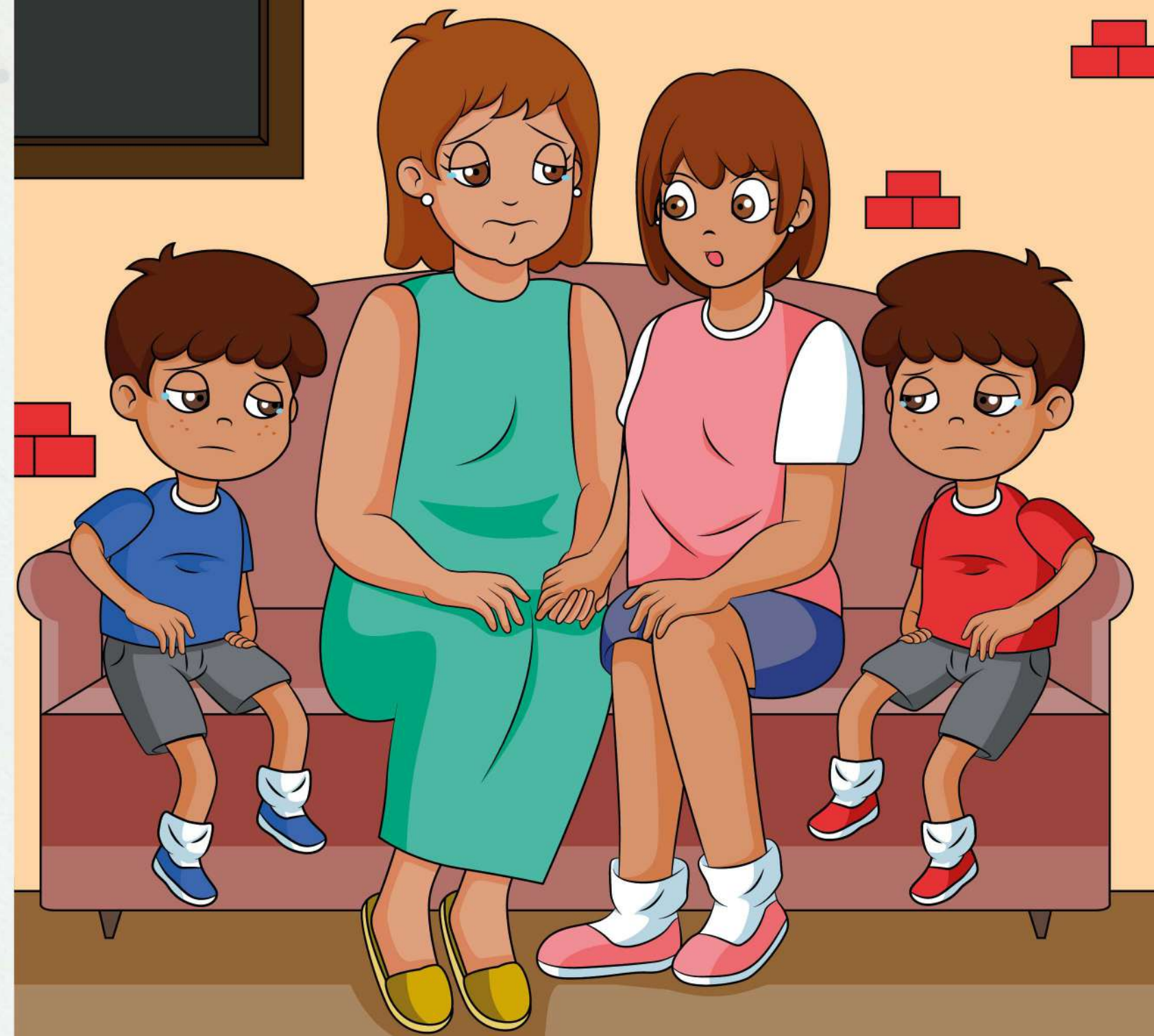
Ura uriai tsa katika, yapëchikatsën inu iwakuara yëai yumi tsa wëpë yukukanuan ërëtsë. Ikun riai ëtsë, tsa kiwinu ëntëra, akichawa tsaia yutiui. Wëpë ikuaka ërëtsën ikian iakuara yuti tsa mamamimi tsachita.

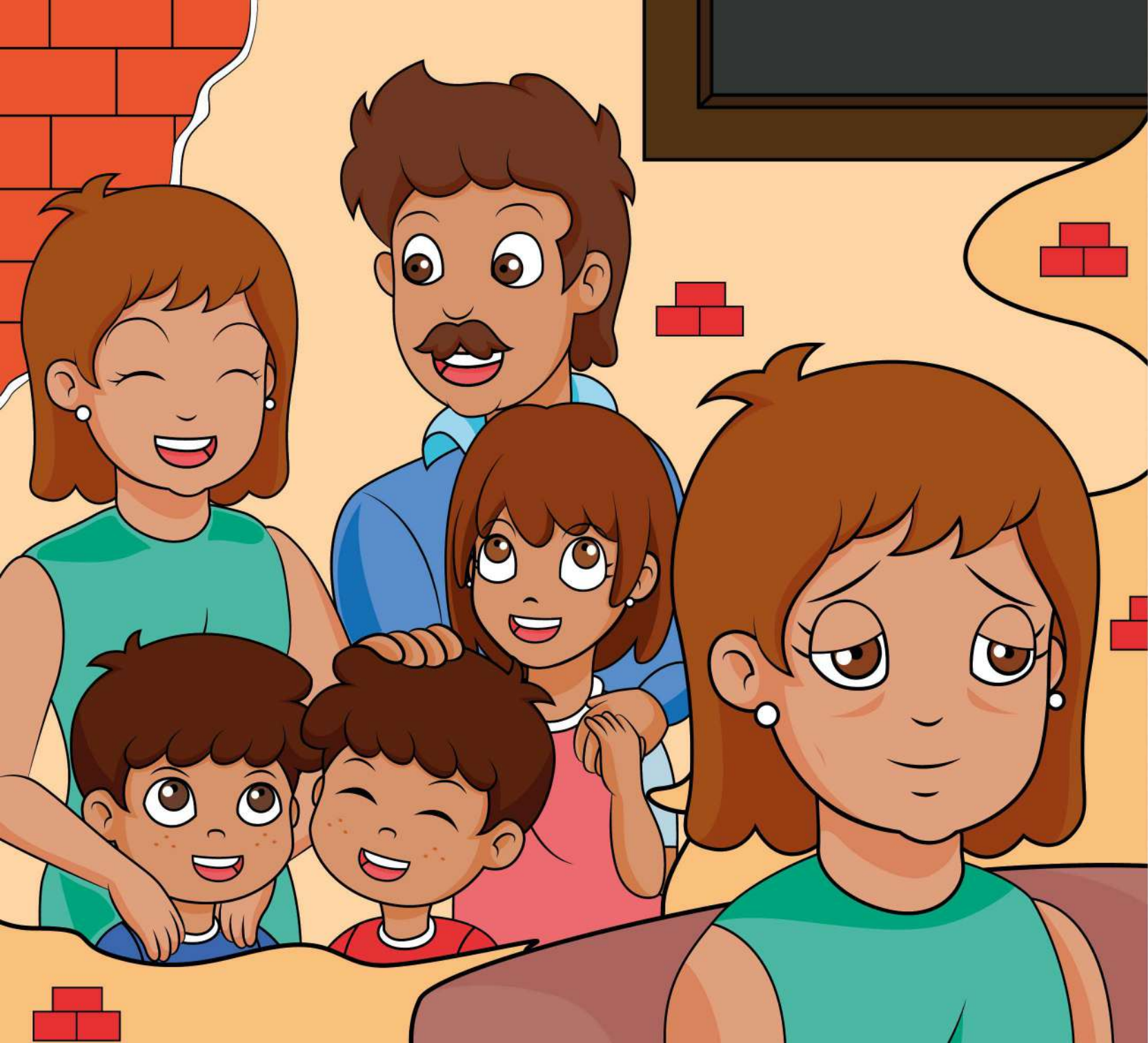
Tapiarapan utsui tsa papa ya umanuta kakiritara. Titi wëpë semana tsakapiri pënu yutiui purëpëtupakuaraka pitikira michira chapunikatun ëyuari yëai pënu apukari inu marinu inu mapiunu Yäukiai.

Ukuatai wēpē yātsi raēpētsui ikian kuarachi aitsēn. Yuritiai tsaikuara emētēai wēpē yumura tsa tima mari yēai awa kati. Tsa titi ikua tsachiai tsa papa ukaimai. Urianka tsa mama ya wika yēai yumati, ura tsachimuki, yumuŷari ētsē kumitsara upinantsēn tsapiari yēai imaki tsa uchima kuratan.

Tsa upinan piatai pēnu yapikari, yaukia tsa tsapuki iputaka ērata, urianka tsiinmuki.

—Mamamimi , ikian yātsi tapiaramuki pēnu uriari tsakamika, kuarachirapa pēnu umiari iatsakun ēnē yuti; mania riawiri kakiri ura uwakai yatatanika ēntēra 180 tsananu, riawiri tima emētēai yumuŷarimuki kurikimuki yēai tsētān na irua... iwitu tsikiai yēai tsa yumutsani chikuarataratsēn:

—Mamamimi, tsa tima tsëta pënu uka iriwari yëai umitara na chitsa tima mainani, katsërëmuki churan yëai na tsëtsatsënu uputunin.

—Emi—yachuakuarai kumitsai...

Urianka anna ura kumitsa apitsë, tsa kumitsai:

—Upi kuashinu pënu yakuarara tsa papa, ura yümiai ra kakiri yëai tsachinuan iruanutsën, yëai tsa ërata yuti uri yutimia tsariwapa umitara ra mirikua ya apukamuki inaumanu iminuatsui. Apin iatira uchimatara,, ënë ta yumuÿari ëmëtëutsu.

Tsa mama nimari kumitsai yëai titinan yukukai ëtsë. Pënu yuriti inarakata ipitsakuara ikian ipitsa ura ukuatari.

Ikian kumitsakatsui kuarachinu yëai semananu aitsëwanan ukuatai. Tsa mama, ura ikuariai ingenieriarowa, yëmunui ya kakiri kuatieran ajanka yëai yuakaka. Wëpë inutsui yapëchikau wëpë kamatayatiri ërapuran yëai ëra Përukura ëmëtëai yëai inu kakiri uwakai chita pënutsui.

Mama tsapukiai ura kamatatsën tupaka akitatupa wëpë anankamatanuan, ajanka ritama tuitsa. Ura kamatamia kamata uputsatsun wapurutuyukatsui Ëlëctrawara. Ra kamata yutiutsu umipuratara inu kamatawaranu umitsën inu kamatakura yanuka ura inu mainaniyakitata, puachiru, tsëtsatsëchiru yëai amua kamatachirunu, yumatika kumitsa ëmëtëmira inu kamatawaranu.

Aitsëwanan kuashinu tsakapiri tsa umiui tsa mama tima tsëta
nimari, urianka ÿaëpëtsui tawari ura ikian kamata ura ÿutiai tsariwa
ÿëia chitsari. Ipitsakuaraka, riakuara ëÿuari, ura kumitsai pënu
mania ÿa kuashi ukuatai ÿëai imintsarai pënu inu iruanu uputsatsun
ura ÿaukiukua.

Uwata ukuatai. Tima purai tsitsaritara ikian kuarachi tsa mama
ërutsui pënu ëpëkari ajan wapurutuÿukatsui ikuapura. Chita tuitsanu
ëmëtëai ÿëai chita kumitsawaranu ikuatari inu kamatapu ajan mari
ërapura. Tsa, upinan mitirupëkuara ajan, tsaia tsënu tsëtari ÿëai
tsariwapan, marira tsa ikua ÿa kamata tsa mamaka ÿaukiai ÿumuÿari
ajan anankamata.

Ajan wapurutuŷukatsui  ratai chita tapiaranu, urianka nuantsimin wata utsui. Iminua, rakatats n, w p  tupaka amua tupaka, inu awap rutsui chita karukaka   ai tima amatska  awachimatarara p nu kamatatupaka   ai amua tupaka maka ts ta utsutara. Urianka tats n tsa kakiri uwakai, aipukatun tsa umi tsa mamaka chitsari   ai tsariwa.

Ikun tsa  apikari purara, ajanka inmutaka 1 wapurutuŷukatsui    ctrawara, umiari ukatata  rapaka maka  uti   ai  akuarara inu kuashinu eran tsa ukuatai tsa papa kakura.

3.n tupa
Tsana ikuarinkana

La gran travesía

Akiles Miguel Gonzáles Márquez
Ikuatupaka ýumitawara pëpukana Përutsui
(Arequipa)

Diego, wëpë chunanin churan, upi wata ura tsëtai uwatatara riai umitara rana inawarika ria ërapaka tupakana tana Përu. Urianga ikian tima yütiui amatska, marira rana iruakana tëmëntëai kurikichatsu. Diego tsëtamia ura ikuatara tupakana ërapakapan mania Pisac, Sacsayhuaman, Nasca, Ipuia rana urokana. Urianka wëpë chita tsëtan tsapukiari ra tsënu: Machu Picchu.

Rana ërapaka iwatakana maka yüti ikian ritama mainaniwara, ra iwirati iwati, rana ukiritupaka nuan ritamakuara mainaniwara, rana tupaka ërapaka, ra yënamankuara, rana yauki Diego titinan ikuaka ikian ritama mainaniwara. Diego ukiriaitsë upi wata riai tsëtai utsutara kuashi makatin Machu Picchu katika riai upi wata piatai ra papaka:
—Papa, tana pukatipa utsutara amatska makatin amua Përu pëtsëka.

Ra papa tsawitiai:

—Ipurapanin, taira, ipurapanin.

Rana wata ukuatai riai Diego, inautsutara amatska, uri yamima aitsewanen yutiai, urianka riai ura ikuai ra iruakana tementeai kuriki rana kuarachikana. Ura taira titi yutiai, ria ura tementeai niawa kumitsatsen riai yumutsarikatsen. ra papa kamatai chita tsemukatsen amatska. Diego ra ikuatupaka ementeai tsanakana iwatitsimin, upi wata ra kamata yaukiai eratsimin maritsen ra papa tsariwaka raia yuti, riawiri tima yuti chita wata.

Wepē ipitsaka, riakuara Diego ra ukakuara ikuari yutiai, ra papa yawachimai, ukuari, urianka tsariwa. Diego piatai ura kikin umipukai ra papa ra chitsa tsariwa. Uri warikai ra ukiritupaka katika riai, epēkari yakina tsamurumuki, yumiai Diego kati wēpēkana kuatiaran pachatan. Wepē apukamuki ra chitsaka, ra papaka yukukai:

—Tana apipi kamutuni —ra papa kumitsai ura.

Diego, ina turu ina mapiri, rana marichirukana yumutsaniai.

Kuarachi chikuarata, ra ukatsui uchimai anan kanatari amatska. Rana
yawachimapuka yurititupaka rana karupinan, Diego tsariwapan raia
yutiai riai piata ra papa tsitsariai maka rana utsuari:
—Wëpë mari ina kaukiai —ra papa kumitsai tsariwapan.

Rana yutipuka karupinakuara, Diego yapikai, ria karupinan rakata
yupuniai , Diego umiai rana yanamankuarakana, chita iarakana, umiai
uyari yakina pëtsëpu. Umiari yupuniai rana yanamankuara ikiran,
iwatakana ina warika, ipatsukana watsu, kakuarankana ërapaka, rana
tuÿuka yatimakana, animarukana ërapakapan.

Diegotsën raia tsënu tima ëntëra. Chita iwirakana ëmëtäi, rana
mëtima aipari iwirariwa, iwira yuwakanamuki, mëtimakana tima tsai,
akaiwakana nuan, upi ikian Diego ra tsënu tsapukiari.

Mutsaprika orakana ukuatai rana putsak uwatakataratsui, iwati tsakapiri ërapaka ucimari ¡Mirua! Kati umju, ra mari ina kauki ra papa ýumutsaniai uratsën ýutiai utsumia Mirua katika.

Raëpëtsui chita umiari, uchimaka, raëpëtsui orakana aitsëwanan, ukiri amatska ura. Tima upakai rashi ra uwatakatarara uchimaustu.

Diego upatai ra ukiri raëpëtsui marira ra iputaka ýuti ýupuniari, ukaraka riai karupinakuaraka. Ai ýawachimai Mirua kati. Rana uýupëai, ëýutara rana ëmëran utsui riai, ipurapanin rana amatska, rana utsui ukiritupa uwatawaratsëenchatsu ritama mitirupë amutsëwanan.

Ukiritupa uwatawaratsën rana uchimai riai wëpë karupinan churan
rana umiai amutsë; rana amutsëwëtari riai umiai raëpë ëmëtëai wëpë
uwatakatarä. Tima chitachipi, rana ërutsumia Sacsayhuaman katika. Ina
turu ina mapiri rana warikai; karukuaraka putsak awakana apitsë yütiai.

Riai uchimapuka, raëpëtsui wëpë iwati ina warikai, rana yawachimai.
Rana umiai, amutsëta, ritama mainaniwara ërapaka, iminua tupaka
ikarakana Përu tuitsa iminua.

Urian ra mari Diego ra tsënu tsapukai rana utsun rana ukakirakana
ritama mainaniwara ariwa, riai akichawa yuritiai ikuakapuka mania
rana niapitsara iminuatsui rakata amatska rana chita itakinuankana.
Diego tsariwapanpura yütiai uwatakataräramuki, tsariwapa yütiai mari
upinan umiari ura.

Ra yüriti chikuarata yutiai ukamama kurikancha. Upi ërapaka yuti,
rana awaitaki, tuýakuýakana, ýanukatanpukana, chitsatsanakana,
chirukana ikaratsui, ukiritupakana, Diego ikuakai rana awakana
Përu iminua awaitaki ýaukiari, rana chitsatsana kuatiaratari,
ýuëma përatán ýaukiari, chirukana ýaukiari.

Karukaka ýaukiai riai rana yüriti uchima ritama mitirupë aýukatataka
yutiai, raëpë umiai titinan ýanamankuarakana ërapaka, riai iniýara
ukaka ria ýaukiai eran. Kuarachi ërapakapan raëpëtsui, ukiritupaka
uwatawaratsën rana iriwariai. Rana mukuikan chita ukuari ýutiui,
urianka Diego uchima tsëtai riai tupakana apitsë ikuatara. Diego tima
ukiri amatskai ura apitsë tsëtai, uchimaka kati, chitaikuaka raëpëtsui,
rana tsëtsatsëkana uyari amatska riai ukiri.

Kanatariai. Diego, tima kauki. Ikua apitsë tsëtai, urianka ra papa,
ÿamimamuki, kumitsai ura:

—Taira, ai tima chita kuriki ëmëtë. Tana ÿuriti kuarachikana apitsë, ta
tima kuriki ëmëtëutsu iwati tsakapiri iriwatara. Taira, ënë ikuapuri ta.

Diego, ÿamima raia riakuara, ikuai mania ÿutiai ra papa, riai rana tsariwan
ra uwata ÿupuniai Mirua ÿuriritupaka.

Riai karupinan uwata ÿupuniai. Diego, ÿakina pëtsëpu umiari, Miruakuara
upi mari ÿaukiai ÿakuararai, pëpurakana eran ranakuara rana ukuatai riai
ukiriaitsë ëntëra aitsëmëkan ÿaukiai utsurupaki rana rakatatakanapu, riai
tsënu eran rana ÿapëchikai riai upiariwa, ra wikatsimin ra papa ÿaukiai
kamatapukai ërëtsë ÿauki tsariwatsën ra taira.

Diego, titinan apukai riai tsawititai ra papa ra ÿuwapë, ikuakari ra
ukiriaitsë ai aitsëmëkan ÿaukiai. Riawiri tima ÿawachimai machu picchu
kati, tsariwa ÿutiai. Ukiriari ÿuritiai wëpë apukamuki ra chitsakuara.

1.n tupa
Tsana yūmitawarakana

Más allá de estos cerros

Mariela Magali Chambi Mamani
Ikuatupaka yūmitawara pëpukana Përutsui (Arequipa)

Umiari kuarachitsana nuan wapuruwintupaka, tsa tuankanamuki riai tsa mama pënu kaukiari tsa utsutsën uwëari. Tsa amui ipuri ýuti, tsa tima tsapiari ikian uwata ýaukiutsu.

Raëpë tsa iatira uwata tsa ýakuarara, ikuapuka tsa tuanminu, watanu tsakapiri, tsa ëmëtëpukai 9 watanu, kukuara ýutiu, ritamakuara Cocani. Tsa mama ranamuki ichariui, tëmëntëui ikuatupaka, riai ura kamatatara tsëtai riai kuriki ýatiritai tsa ýawachimapuka kati.

Tsa tima chunaninwaina churan kukuara yutiui, yëai amua chunaniminu ëmëtëai inumuki tsa kumitsaka. Ranatsui wëpë Percy ura, wëpë chunanin mukuika watanu tuantsimin ëtsë, ura uwataukuai wëpë shikramuki tawata ya amui yaukiai uritsën.

Upi kuëmatanu ta nai ta yumuÿariai waka uchima ra tia, yaëpëtsui inu animarunu pënu uchimari inutsën ëÿu inu ÿanamata; karukaka tsa yumuÿari yaukiai makatin, amatska yuti kaitsu riai tsu ikanan.

Uwatapuka inu kuarachikana yamima tsaia tsa mama ikuakai; yëai akichariwa ëtsë ura uriari uwatari inu pëkuaranu tima awa, marira tsa ikuai inu imintsaranu awa imintsarai pishtakunu, riai ipiramama riai awa uchata, rana tsawanu inu pëkuaranu yutiukua yëai awa makatin umi inu aikuari yëai umanuai; akichamuki tsa tima tsëtai utsutara inu pëminu.

Kuashinu rianpuratsui, tsa Percymuki iwata ariwa tsa warikai. Percy kumitsai ura wëpë mama ura, wëpë tupaka mama, wëpë tupaka maka kakiri inkaýaranu. Upi kuëmakuara pënu warikai; karukaka, tsa ýawachimapuka iwatitupaka ëtsë umiai iwatanu ýëai iwatanu, urianka amutsëwë maka kuarachi Yämimiukua, tsa wëpë ritama tsa umiai. Ýikua tsatsatsimai: “ýäëpë iwati tsakapiri ýuti! ýäëpë tsa mama ýuti!”.

Urianka Percy kumitsai tima, ikian ritamaka Huancane. Iwati tsakapiri amutsëpan ýuti, ria kumitsai ura. Urimiatsën tsa mama, chita kuarachikana uwatara ëmëtëmia marira ikian ritama raëpëtsimin inu iwatanu ýuti.

—Tima ýakuarara maniatipa ikiaka ýawachimai —ura piatai tsa
—Numi, Percy, wëpë karuka tsa mama kumitsai tsa ýatirika chirunu
aitsëwanan, utsumia ikuatara tsa tuaminu. Ipitsari pënu uchimari.
Karupina timitsama utsuai, awanu ipamari utsuari. Pënu ýapikatupaka
ýutiai, ura ërutsuari ëtsë iwakuara, upi ipitsaka uwatariai. Tsa utsui
ukiriari iwakuara tsa mamatsui. Pënu ýawachimapuka juliakarupë
kuarachi uchimata, ýaëpëtsui pënu utsui maka wëpë mamakira ýëai
ýaëpëtsui karupu pënun utsui ura ërutsui wëpë ritamaka kati ýëai
uwatariai. Akicha tsaia marira wëpä iruawaina ikuatupatsui mari
imintsarai ýa chirara Abigail.

Ura kumitsui tsa inu pëkuaranu icharikapa awauchanu ëmëtëai, inu awanu kakiripukai mari aitsën yaukiai yëai upimuntu uwatamira; inu chita aitsën marira awanu inu umanu, yumuÿari piata ënë yëai inu utsun. Ria kikin, kuitsui tsa inu ipiramamanu, inu tima inu ipiramamakira Ariel ëntëra. Inu tapiÿanu ërapaka, kuniatinu, inu paritsara ënë inu ukanu kuratatsën uni yëai ëÿutara, urianka ënë tsëta utsutara inu umanu ënë. Yëai inu pishtakunu inu awanu inu uchima tsu ikawa, ënë tima ikua, urianka kuarachinu ukuata yëai ënë umanu marira na tsuÿaran ina ikawa tima kakiritara amatska. Ikian tsawanu tsa iruawaina kumitsai chita akichai ëtsë.

Urianka yaëpë tima yuritiui. Tsa piatapukai tsa mama aitsëmëkan inu kakiri, ura kumitsai inu ëmëtë. Ëtsë uriaripuka, pëkakuara chita akicha ëmëtëai purarakatara inu awanu. Tsa tima tsëtai umanutara ikun. Ipitsaka yawachimai tsa tuaminu inu ukaka.

Percy yëai kumitsai tsa inu tsawanu inu pëminu ëmëtë. Kumitsaka tsa ëmëtëai urimuki ipuri ichariai tsa yëai tsëtai ikuatara apitsë. Pënu ëyupuka tsa amui piatai inu tsawanu ëmëtë inu pëminu. Ura kumitsai inu ëmëtë.

Tsa amui imintsarai ura kunumipuka utsutsuri Bolivia katika ëruratara marinu yaëpëtsui, chiru, ëmëra, etc., yëai wëpë uÿari wëpëmuki inutsui ura purarai. Iriwari ura yutiai, niawa ëmëtëai. Amutsëwë wëpë awa umiai uriari uri kati, riakuara amutsëwëari ya kiwi umiui. Ura yûkukapan marira chita yatsinu yaukiai ura utsui Bolivia rupë, urianka mari timi tsënuai: ya pita llamatsui yutiai. Ura awauchata uwakai ya kiwi ëntëra yëai yumurapa marinu aitsërapa tsatsatsimai. Ura akichataura yëai utsupëai yawarapura uwakapa. Yawachimapukai ya ukaka ikuai ya kiwi umanutai. Awauchata ya tsawa tima ërutsui, rashi ya tsawa ya kiwira.

Ikian imintsara ëntëra atawari piruara ýanukai tsa, urian wëpë mari tsëtai ikuatara. Tsa amui Bolivia kumitsai. Bolivia amua tuýuka. Raëpëtsui tsa piatai:

—Amui, ënë ikuatipa limaka

—Limaka amutsë ýuti. Pë tëmëntë ýawachimataratsën punotsui raëpë kati. Bolivia amutsëwënatsimin ýuti tanatsën, ina ëmëtë chita pëminu, urianka amutsëwënantsimin ýuti, tsa amui kuamitsai.

—Tsa inan ikua limaka, urianka kuashi makatin tsa utsa.

Tsa amui ýukakai tsa ýëai kumitsa ëtsë:

—Ënë aipautsu, ënë umiutsu upimuntu nuan ura, urianka tapiara ikuatara ura.

Tsa kumitsai:

—Pënu utsu ikuatara ikian ritamaka.

Inu kuarachinu ýëai tsëmananu, ýëai tima ikua tsa mamatsui. Tsa nai kumitsaukua ipurapani ura urimia. Urianka tsa akichanu ýutiai inu tsawanu tima ichari tsa mama urimia.

Wëpë domingokuashi ýutiai. Chita awanu chirumuki timi ýawachimai; kamatawaranu minatsui katupë inu. Ritsma uka ýatirikai awanumuki ýëai ýakuararaka ýaukiutsu wëpë pëkapura ýëai ikian pëkapura pënu ritamakuara pëtsë ukuatamia.

Inu awanu mukuika mari ikuakariai: wēpē mitirupē ikia pēkapura tsētai yēai amua mitirupe tima tsētai, marira ikian pēkapura inu tuŷuka aitsēwanan awanu ukuatamia yēai inu tima tsētai. Ŷaēpētsui tsa amui kumitsai inu:

—Imakana, tana wēpē ritama amutsē ŷuti, tana ŷuritiari titika, tana tairakana tima ŷuti, ran utsui riai tima ŷawachima. Tana inan uawatakatara amatska, inu pē inu ipukun. Kuarachikana uwatari ŷawachimatsēn makatin tupaka riai chita uŷarikana akara ukiriukua tana kawariukanamuki tana marikana ērutsuari. wēpe peka pētsē ukuatamia tana ritama, tima tapiara ŷutimia tana tairakana uri umitara tana, ra pē churantsimin ŷutiutsu —kumitsai.

Yëai yānukai

—Tana ëntëra rana ritamakana kati utsutara amatska, rana maka utsun chikaritara wëpë kakiri ëra. Yakuarara ura papawiju aikuanpukai. Wëpë mutsanakatupaka tima ërutsutara amatska, marira "tëmëntë mania ërutsutara; rana tairakana wëpë semana tapiarai umitsën; makatin kuashi tana tairakana rana utsun riai rana karu pürëpëmia, urianka mania yawachimatara ikiaka rashi tëmëntë pë. Yuka rana tsëtatipa: umi timapurai, ëpë tima tsëta ikuatara maritipa ëmëtë ikian iwatakana tsakapiri.

Awa ritamatsui tsa amui tsënuai yëai inu ichariai ya pë ukuata ritamakuara. Wëpë kuarachinu raëpëtsui makinanuanminu yawachimai inu karurai tuÿukaka, akicha yumi pënu, urianka kamatari yuti inu.

Awa ritamatsui yatirikai ërutsutsën ëmëra kamatawaratsën, amuanu yumuÿari inu itakinu uchima. Percy yëai ëtsë kamu ërutsui inu kamatawaranu, yëai uri kumitsai ëtsë makatin kuashi ta wëpë ikuatsurintsimin yutiutsumia.

Yäpëtsui karukana yawachimai inu yupuniai pëwatara upinan mari rakatapurai. Wëpë kuëma tsa umiui ikian pëtsë tawa tsuni yutiui. Pëkapura uchimari ai yutiai. Ikiantсэн raëpëtsui tsa mama ërutsu uriai, urianka ya pë ipukun yutiui.

Tsa umipuka amutsë ipurapani yapanai. Tsa yūkukai, ura yūkukai ëtsë yëai kumitsai chita ikuakai tsa tapiarapan iriwari yutiai. Tsa kumitsai aipukatun tima tapiara yuti uri uwatakataru inu tuanminu. Ura umiui ëtsë yëai wëpë, tsëtuni yumi tsa tsiwapë.

Ikian kuarachi ritamakuaraka ëmëteui wëpë ëmërawatsu awa kamatatsën. Kuashi chikuarata ëmëtemira iriwa, tsa tuanminu yëai Percy tsa utsui. ikian pëkakuara pënu uwatai, inu karunu ina ukuatanan, marira yawukiari yutiai.

Ipitsaka pënu ritama juliaka yawachimai. pënu tsariwatsën pënu purarai wëpë tutimuki ura karu yatukupëwara, uri ërutsui pënu. Ikian uwata ipuchi yutiui, mukuika kuarachikana tapiarai, marira karu yanuka utsui.

Ikuatupaka yūpuniai yēai iatira tsa yāukiai chikari tsa iruawaina Abigail
 yāukiai kumitsatsēn tsa tima umiai niawa uchata yēai nimari ukuatai
 ētsē, urianka yēai imintsarai ura ikian imintsara tsa amui imintsarai.
 Pēnu upinan imintsarara yūpuniai mania pēnu yāukiai yapikatukakuaraka.

Inu yapikatukanu uriutsu pēnu uwatakatara pēnu tuaminu utsui.
 Uwatakatarakuaraka ēra turutsimin utsui, aitsēmēkan ikian pē yāukiai
 amutsēwēta inu ritamanu.

Ÿäëpëtsui ikuari tsa Ÿumitanu kamatawaratsimin tsa purëpëui wëpë karu Ÿëai uwatakatara makatin kuarachi. Tsa tima akicha inun pëminu ina awa, inuwiri imintsaranu inu awa uchata ëmëtë. Upikuashi kumitsan ëtsë tima tawa niawa pëkuara. Aitsëmëkan tsa tima purai tsa umiai inu Ÿëai tsa kauki tima purara inu, aitsëmëkanmia inu kakiri.

Watanu ukuatai, tsa amui ikua ëmëtëai. Aipukatun tsa utsu uwatakatara inu, upi inu karunu Ÿawachima; Ÿëai, iriwaripuka apipi wëpë chita marinu Ÿëai kustarunu ëmëranumuki. Iminua Ÿuka tima amatska.

Ikun ritama limaka kauki pënu. Iatira uŸari tsa amui wëpë wapuruwin warikautsu Ÿëai uwëutsu iwatanu ariwa.

PERÚ

Presidencia
del Consejo de Ministros

OSITRAN

Organismo Supervisor de la
Incentivación del Transporte de
Pasajeros de Larga Distancia

ACTA DE EVALUACIÓN

FECHA: lunes 17 de octubre de 2022

Miembros del Jurado: Ricardo González Vigil
Anahí Barrionuevo
Leonardo Dolores

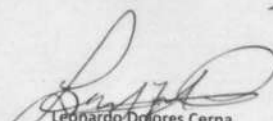
Luego de realizada la evaluación de los cuentos participantes, el jurado calificador conformado por Ricardo González Vigil, Anahí Barrionuevo y Leonardo Dolores, se procede a declarar a los ganadores del Quinto Concurso de Cuentos "Ositrán, contigo por las rutas del Perú", en las categorías y en orden de mérito señalado:

PUESTO	CUENTO	ALUMNO	INSTITUCIÓN EDUCATIVA	PROCEDENCIA
1.er puesto	¿El tren amazónico?	Gustavo Alejandro Palomino Huapaya	Fractal	Cañete
2.do puesto	El tren que cambia vidas	Angela Ximena Dávila Larios	Los Peregrinos	San Juan de Lurigancho - Lima
3.er puesto	La gran travesía	Akiles Miguel González Márquez	Alas Peruanas	Arequipa
Mención Honrosa	Mi primer viaje en tren	Ángel Manuel Tapia Mamani	Alas Peruanas	Arequipa
Mención Honrosa	Lo prometido es deuda	Jhon Emiliano Eguizábal Huincho	Los Peregrinos	San Juan de Lurigancho - Lima

PUESTO	CUENTO	DOCENTE	INSTITUCIÓN EDUCATIVA	PROCEDENCIA
1.er puesto	Más allá de estos cerros	Mariela Magali Chambi Mamani	Alas Peruanas	Arequipa

Ricardo González Vigil

Anahí Barrionuevo

Leonardo Dolores Cerna

Calle Lurigancho 182, piso 2
Barranco, Lima
Central Telefónica: (011) 546-6020
www.ositrان.gob.pe

EL REGULADOR DE LA INFRAESTRUCTURA
DE TRANSPORTE DE USO PÚBLICO

PROMOVRIENDO EL TALENTO Y LA CREATIVIDAD LITERARIA